

Andre Gunder Frank

Kapitalistisk underutveckling eller socialistisk revolution

[Översättning: Lennart Jönsson. Publicerades i antologin *Underutveckling eller revolution i Latinamerika* (1971)]

Den här uppsatsen utvecklar följande teser:

1. Den omedelbara fienden för nationell befrielse i Latinamerika är taktiskt sett den infödda borgerligheten i Brasilien, Bolivia, Mexiko etc. och den lokala borgerligheten på den latinamerikanska landsbygden. Det förhåller sig så — också i Asien och Afrika — trots att strategiskt sett huvudfienden utan tvivel är imperialismen.
2. Den latinamerikanska klasstrukturen utformades och omformades genom utvecklingen av den internationella kapitalismens koloniala struktur, från merkantilism till imperialism. Genom denna koloniala struktur har de spanska, brittiska och nordamerikanska metropolerna efter varandra utsatt Latinamerika för en ekonomisk utsugning och politisk dominans, som bestämde dess nuvarande klass- och socio-kulturella struktur. Samma koloniala struktur breder ut sig överallt i Latinamerika där nationella metropoler underkuvar sina provinscentra och dessa de lokala centra, till en liknande inre kolonialism. Eftersom strukturerna är fullständigt genomträngda, hindrar inte den koloniala strukturens bestämning av den latinamerikanska klasstrukturen de grundläggande motsättningarna från att vara ”interna”. Samma gäller för Asien och Afrika.
3. I dag måste den antiimperialistiska kampen i Latinamerika föras genom klasskamp. Att mobilisera folket mot den omedelbara klassfienden på de nationella och lokala nivåerna skapar en kraftigare konfrontation med den principiella imperialistfienden än direkt antiimperialistisk mobilisering gör. Nationell mobilisering genom politisk allians mellan de bredaste antiimperialistiska krafterna hotar inte tillräckligt den omedelbara klassfienden, och vanligen resulterar den inte ens i en verklig och nödvändig konfrontation med den imperialistiska fienden. Detta gäller också Asiens och Afrikas nykoloniala och kanske en del koloniala länder, såvida de inte redan är militärt besatta av imperialismen.
4. Klasskampens och den antiimperialistiska kampens strategiska överensstämmelse samt klasskampens taktiska försteg framför den antiimperialistiska kampen mot borgerligheten i metropolen, gäller uppenbarligen för gerillakrigföring; och gäller även för den ideologiska och politiska kampen som måste inriktas inte bara mot den imperialistiska och koloniala fienden utan mot den infödda klassfienden.

Den avgörande politiska frågan om vem som måste göra revolution mot vem kanske kan formuleras: Vem är huvudfienden och vem är den *omedelbara* fienden? Bland revolutionärer och även bland många reformister är man i allmänhet överens om att huvudfienden är imperialismen. Men vem är den omedelbara fienden, den första fiende som måste bekämpas i den revolutionära kampen? Är den omedelbara fienden också imperialismen och borgerligheten i metropolen; eller är den omedelbara fienden den latinamerikanska (eller brasilianska, peruanska, guatemalesiska, mexikanska) borgerligheten och i själva verket den lokala borgerligheten på landsbygden? Mobiliseras maximal folklig styrka mot det imperialistiska kapitalistiska systemets svagaste punkter genom bredast möjliga politiska koalitioner mot imperialismen som huvudfienden, eller genom starkast möjliga folkliga kamp mot den latinamerikanska borgerligheten som den omedelbara fienden? Måste den ideologiska motsvarigheten till den här revolutionära kampen begränsas till nationalismens koloniala slagfält eller måste den utvidgas till klasskampen för socialism?

För att besvara de här frågorna är det nyttigt att skilja mellan den koloniala (eller nykoloniala)

strukturen och klasstrukturen i Latinamerika. Klasstrukturen kan kanske kännas igen genom folkets förhållande till produktionsmedlen och dess deltagande i produktionsprocessen. Den koloniala strukturen förbinder platser eller sektorer eller identifierar etniska eller rasgrupper med varandra. Det kapitalistiska systemet har en kolonial struktur, genom vilken den imperialistiska metropolen suger ut sina latinamerikanska och andra kolonier (och sina afroamerikanska inre kolonier hemma) och genom vilken — genom ”inre kolonialism” — Latinamerikas nationella metropoler exploaterar sina provinscentra och dessa i sin tur sina respektive omgivningar, i en kolonial kedja som sträcker sig utan avbrott från det imperialistiska centrat ut till det mest isolerade jordbruksområdet i Latinamerika och andra underutvecklade länder.

Den här distinktionen görs inte för att påstå att den koloniala strukturen och klasstrukturen är åtskilda, utan tvärtom för att undersöka hur de ömsesidigt bestäms och förhåller sig och för att finna ut var och hur man skall bekämpa dem båda. Historisk och samhällsvetenskaplig forskning enligt de linjer som föreslås nedan kommer sannolikt att visa att i Latinamerikas historia har de koloniala och nykoloniala produktions- och distributionsförhållandena mellan den merkantila kapitalistiska eller imperialistiska metropolen och Latinamerika samt även mellan de latinamerikanska nationella metropolerna och de inre kolonierna i deras respektive omgivningar format Latinamerikas klasstruktur på både de nationella och lokala nivåerna mer än tvärtom. Som ett resultat, hävdas det här, att fast det kan verka paradoxalt, skapar folklig mobilisering mot den omedelbara klassfienden på de lokala och nationella nivåerna i Latinamerika en starkare utmaning och åstadkommer en kraftigare konfrontation med den koloniala eller imperialistiska huvudfienden än mobilisering direkt mot den imperialistiska fienden gör; och nationalistisk mobilisering mot imperialismen som huvudfiende bemöter inte tillräckligt den latinamerikanska kapitalistiska klassfienden på den nationella eller lokala nivån. Fastän imperialismen är huvudfienden, måste den bekämpas genom omedelbar kamp mot klassfienden hemma.

Detta påstående, som tycks motsäga allmänt accepterade grundsatser för den revolutionära praktiken i Latinamerika, är inte på något vis, som en del kanske skulle misstänka, ett försök att dämpa eller avleda den nödvändiga antiimperialistiska kampen i Latinamerika. Det är ett påstående för diskussion av och vetenskaplig undersökning av de latinamerikanska omständigheterna, såsom den som föreslås nedan. Och det finns uppgifter från revolutionär erfarenhet som stöder detta påstående: konfrontationen mellan det kubanska folket och imperialismen åstadkoms genom att folket mobiliserades mot den kubanska klassfienden, både i Sierra Maestra och i Havanna och inte tvärtom. Oktoberrevolutionen som skapade motsättning och konfrontation mellan socialism och imperialism, var resultatet av en kamp mot den inhemska klassfienden, med t.o.m. imperialismens delvisa neutraliserande efter Brest-Litovsk. Och åtskilliga misstag av socialistiska revolutioner, kan det hävdas, måste tillskrivas en överdriven betoning av en utländsk fiende framför den inhemska och lokala fienden. Inte ens konfrontationen mellan Santo Domingos konstitutionalistiska krafter och imperialismen kom förrän de förra hade hotat den lokala klassfienden. Men beroende på det imperialistiska och inhemska kapitalistiska systemets koloniala struktur och tack vare kolonialstrukturens och klasstrukturens ömsesidiga förstärkning, drar folkets krossande av borgarklassen eller t.o.m. bara folkligt hot mot dess hegemoni, de imperialistiska krafterna in i striden. Såvida de inte redan befinner sig i landet som ockuperande militärmakt — som de var i Kina, Jugoslavien och Vietnam eller som de är i ett kolonialt, till skillnad från ett nykolonialt, land — skulle imperialistkrafterna förefalla kraftigare hotade genom kampen mot den omedelbara klassfienden hemma än genom nationalistiska klass-koalitionsförsök för att uppståda folket mot en imperialistisk och ofta tillräckligt alltför-abstrakt-liknande imperialistisk fiende utomlands. Framför allt i jordbruksområden kommer folk att vilja — och borde uppmanas att — kämpa mot den omedelbara klassfienden som förtrycker dem där, hellre än mot en utländsk fiende de inte ser och känner. Och en gerillakon-centrerad strategi måste säkert inriktas och mobilisera

folk mot den omedelbara klassfienden, inte bara i landets huvudstad, utan i själva den lokala gerillazonen. Detta, men bara detta, kommer att skapa en verklig konfrontation med imperialismen snart nog.

Historia

Vilken är då Latinamerikas klass- och kolonialstruktur; vilka är dess kännetecken i olika delar av kontinenten; hurudant är dess förhållande till det imperialistiska systemet i stort; och hur kan eller måste latinamerikansk klass- och kolonialexploatering förvandlas till revolution?

Latinamerika och de andra delar av världen, som blev underutvecklade, var för länge sedan införlivade med tillväxande världsmerkantila kapitalistiska och sedan imperialistiska systemet som politiska och/eller ekonomiska kolonier. En korrekt sammanfattning av de ekonomiska, sociala, politiska och kulturella kännetecknen i Latinamerika och andra underutvecklade områden kräver därför att inte bara deras samhällen och de själva, utan också att hela det här världssystemets koloniala och klasstruktur vetenskapligt undersöks. Detta studium, både i dess historiska och dess samtida aspekter, måste delvis företas av historiker och samhällsvetenskapare från de underutvecklade länderna själva om de vill förstå sina egna samhällen. Detta är desto mer nödvändigt, eftersom analysen av produktionskapaciteten och kapitalismens och imperialismens förhållanden också av marxister hittills har bedrivits ur ett metropolperspektiv, där de koloniala länderna betraktas mer som tillbyggnader på, än integrerade delar av det här kapitalistiska systemets struktur och utveckling. Den förvrängda bild och analys av kapitalismen som detta resulterar i, måste korrigeras, framför allt av samhällsvetare från det kapitalistiska systemets underutvecklade del, genom att man vetenskapligt undersöker från ett världsomspännande perspektiv, som svarar mot kapitalismens världsomfattande verklighet.

Den latinamerikanska verkligheten och underutvecklingen härrör från dess införlivande i detta världsmerkantila kapitalistiska och imperialistiska system. Förståelsen av denna verklighet och analysen av orsakerna till den här underutvecklingen måste hämtas ur en vetenskaplig undersökning av Latinamerikas deltagande i den världskapitalistiska utvecklingens historiska och alltjämt pågående process. Detta är helt klart fallet för de delar av Latinamerika som omfattar majoriteten av dess befolkning och landareal — i synnerhet Karibien, Brasilien och de södra bergsländerna där den här historiska processen, som målade upp ett samtida samhälle på vad som var en tabula rasa, med varken befolkning eller en omedelbart ersatt befolkning när européerna anlände. Indoamerikas samtida samhälle, där närmare femtio miljoner ättlingar till den förspanska befolkningen levde, formades icke desto mindre av samma historiska process: indianerna lämnade ofrivilligt sin jord och arbetskraft till utvecklingen av de nationella och utländska metropolerna, under den koloniala, nationella och alltjämt pågående perioden. Att hävda att dessa indianer har lämnats väsentligen orörda av den här historiska processen eller att de är i grunden isolerade från det latinamerikanska och världskapitalistiska samhället i dag, är att tala tvärtemot alla historiska och samtida fakta.

Latinamerikas klasstruktur har genom denna process väsentligen varit produkten av den koloniala struktur som den iberiska och senare brittiska och nordamerikanska metropolerna påtvingade och inpräglade i Latinamerika under den framgångsrika aktionen att göra kontinentens människor till producenter och leverantörer av råmaterial *och kapital* för den världsomfattande produktionsprocess, som ledde till den ekonomiska utvecklingen för metropolerna. Således, och detta är sant inte bara på den nationella utan också den lokala nivån, har Latinamerika kommit att ha och har fortfarande en kolonial eller nykolonial exportekonomisk klasstruktur.

Ferrer noterar:

Gruvdrift, tropiskt jordbruk, fiske, jakt och skogsavverkning (som alla i grunden är förbundna med

exporthandeln) var de industrier som utvecklades i de koloniala ekonomierna och, som sådana, drog till sig tillgängligt kapital och arbetskraftsresurser ... Grupperna med intresse av exportverksamhet var köpmän och egendomsägare med högre inkomster samt kronans och kyrkans höga ämbetsmän. Dessa sektorer av befolkningen ... utgjorde såväl den inre kolonialmarknaden som kapitalsamlingskällan ... Ju mer välståndet koncentrerades i händerna på en liten grupp egendomsägare, köpmän och inflytelserika politiker, desto större benägenhet att skaffa varaktiga och tillverkade konsumtionsvaror från utlandet ... Exportsektorn skulle alltså av naturen inte tillåta att systemet som helhet omvandlades ... och utgjorde det främsta hindret för en differentiering av den inre produktionsstrukturen och, därför, för den påföljande höjningen av befolkningens tekniska och kulturella nivåer, utvecklingen av sociala grupper förbundna med utvecklingen av interna marknader och sökandet efter nya exportlinjer fria från metropolens auktoritet.¹

Av det återstående potentiellt investeringsbara kapitalet inriktades hos underutvecklingsstrukturen en stor del av det på gruvdrift, jordbruk, transport och kommersiella företag för *export* till metropoler, en stor del av återstoden på *lyximport* från metropolen och bara en mycket liten del på tillverkning och konsumtion i anslutning till den inhemska marknaden. Tack vare utrikeshandel och -finansier, låg inte de ekonomiska och politiska intressena för den gruvbrytande, jordbrukande och kommersiella borgerligheten på intern utveckling.²

Produktionsförhållandena och klasstrukturen vid storgodset, gruvan och deras ekonomiska och sociala omgivningar växte upp som svar på de kolonialistiska utsugarbehoven hos de utländska och latinamerikanska metropolerna. Det var inte, som så vitt och brett men felaktigt hävdats, resultatet av överflyttningen av iberiska feodala sedvänjor på 1500-talet. Utvecklingen av denna klasstruktur och dess nutida ekonomiska och politiska konsekvenser kräver fortfarande ytterligare forskning.

T.o.m. på basis av de fakta som redan är allmänt kända i dag, är det trots allt möjligt att med tillförsikt försäkra att den klasstruktur och de produktionsförhållanden som är förbundna med 1800- och 1900-talets latifundie på Kuba, i Argentina, Perus kusttrakter, kaffeodlande São Paulo och det samtida efteragrara reformerade norra Mexiko inte kan ha något som helst att göra med den påstådda importen av feodala sedvänjor från Pyreneiska halvön under kolonialtiden (naturligtvis inte heller med de mycket likartade sedvänjorna i Brittiska Västindien). Som jag har hävdats i den första uppsatsen i den här boken visas exakt samma sak av historiska fakta från 1700-talets Chile, 1600-talets Mexiko och från andra håll. I verkligheten är det, fast det fordrar ytterligare studier, det koloniala merkantila kapitalistiska och imperialistiska systemets produktiva och merkantila krav som har format den i grunden kapitalistiska klasstrukturen i jordbruks- och gruvexportregionerna. Följderna av att introducera modern industri i denna koloniala och klasstruktur skall beröras nedan.

Före imperialismen, hade det enda undantaget från det här mönstret varit försvagandet av utrikeshandeln och finansens band under metropolkrig och -depressioner, sådana som de på 1600-talet, och den begynnande frånvaron av sådana effektiva band mellan metropolen och isolerade icke-utländska export-inriktade regioner, som tillät en tillfällig eller begynnande självständig kapitalackumulering och industriell utveckling för den interna marknaden, som t.ex. 1700-talets i São Paulo i Brasilien, i Tucumán och andra platser i Argentina, i Paraguay, Queretaro och Puebla i Mexiko och andra platser.

Under den kapitalistiska utvecklingens koloniala era var alltså utrikesfinansien en stimulerande tillsats till plundringen av resurserna, utsugningen av arbetskraften och den koloniala handel som skapade utvecklingen av den europeiska metropolen och samtidigt åstadkom de latinamerikanska satelliternas underutveckling.

¹ Aldo Ferrer, *The Argentine Economy* (Berkeley: University of California Press, 1967), sid. 31-33. Noteringen är från den spanska upplagan.

² För en mer detaljerad analys, se *Kapitalism och underutveckling i Latinamerika*.

Storbritanniens ekonomiska och politiska överlägsenhet och Latinamerikas politiska oberoende efter Napoleonkrigen, lämnade åt i första hand tre grupper att avgöra Latinamerikas framtid genom deras tredelade kamp: (1) De latinamerikanska jordbruks-, gruv- och handelsintressen, som sökte upprätthålla den underutvecklingsframkallande exportekonomistrukturen — och bara ville få bort sina iberiska rivaler från deras privilegierade ställning inom den strukturen; (2) de industriella och andra intressegrupper från de ovan nämnda och andra inre regioner, som sökte försvara sina spirande men ännu svaga utvecklingsframkallande ekonomier från ytterligare frihandel och utländsk finans, som hotade att utplåna dem; och (3) de segerrika och industrialiserande britterna, vilkas utrikesminister Lord Canning 1824 noterade: ”Spanska Amerika är fritt; och om vi inte missköter våra affärer, är det engelskt.” Stridslinjerna drogs upp med de traditionella latinamerikanska import-export och metropolernas industri-köpmanna-borgerlighet i självklar allians mot de svaga latinamerikanska provinsiella och industriella nationalisterna. Utgången var i praktiken förutbestämd av den kapitalistiska utvecklingens tidigare historiska process, som hade blandat och givit korten på det här sättet.

Under perioden från ungefär 1925 till 1945 eller 1950 kunde de nationalistiska intressena från de inre regionerna ännu tvinga sina regeringar att lägga på skyddstullar på många länder. Industri, nationellt sjöfartstonnage och andra utvecklingsskapande aktiviteter visade livstecken. Samtidigt upprättade latinamerikaner gamla gruvor och öppnade nya och började utveckla sina jordbruks- och andra råvaruexportsektorer. För att tillåta och gynna inre ekonomisk utveckling, liksom för att svara mot ett ökat yttre behov av råvaror, yrkade liberalerna på jordreformer och andra reformer, liksom på invandring för att dryga ut den inhemska arbetskraften och utvidga den interna marknaden.

De export- import-metropolorienterade latinamerikanska bourgeoisieerna och deras inhemska gruv- och jordbruksallierade motsatte sig denna självständiga kapitalistiska utveckling därför att, med tullskydd, tog den utrymme på bekostnad av dess exportimportintressen; och de bekämpade och besegrade de provinsiella och industriella nationalisterna, som hävdade federala staters rättigheter till skydd, i 30- och 40-talens federalistiska -militaristiska inbördeskrig. Metropolmakterna hjälpte sina mindre latinamerikanska handelspartners med vapen, fartygsblockader och, där det var nödvändigt, med direkt militär intervention och anstiftan av nya krig, såsom Trippelalliansen mot Paraguay, vilket kostade 6/7 av landets manliga befolkning livet, när den försvarade sin nationellt finansierade järnväg och fullständigt oberoende självständiga utvecklingsansträngningar.

Köpenskap och svärd preparerade Latinamerika för metropolernas frihandel och för att göra det måste konkurrensen från den latinamerikanska industriella utvecklingen undanröjas; och, med segern för de utåtriktade ekonomiska intressegrupperna över de inåtriktade, måste ännu mer av den latinamerikanska ekonomin och även staten underordnas metropolen. Bara då skulle handeln bli fri och skulle åter den utländska finanserna komma till sin rätt. En samtida argentinsk nationalist noterade att

efter 1810... hade landets handelsbalans följaktligen varit ogynnsam och på samma gång hade infödda köpmän lidit oersättliga förluster. Både grossexporthandeln och detaljimporthandeln hade övergått i utländska händer. Slutsatsen tycks därför ofrånkomlig. Det förhållandet att man öppnade landet för utlänningar visade sig vara fördärligt för balansen. Utlänningar tog inföddas platser inte bara inom handeln utan också inom industrin och jordbruket.

En annan lade till:

Det är otänkbart att Buenos Aires skulle ha offrat blod och hälsa enbart för syftet att få konsumera utlandets varor och tillverkning, ty sådant är förnedrande och svarar inte mot de stora potentialer som naturen har skänkt landet ... Det är felaktigt att anta att skydd alstrar Monopol. Faktum är att Argentina, som har befunnit sig under en frihandelsregim i mer än tjugo år, nu kontrolleras av en handfull utlänningar. Om skydd skulle driva bort utländska köpmän från deras ekonomiskt

överlägsna ställningar, skulle landet få tillfälle att gratulera sig självt åt att det tar det första steget mot att återvinna sitt ekonomiska oberoende ... Nationen kan inte fortsätta utan att begränsa sin utrikeshandel, eftersom endast begränsningen skulle möjliggöra industriell expansion; den behöver inte längre tåla tyngden av ett utländskt monopol, som undertrycker varje försök till industrialisering.³

Men den gjorde det.

Som Burgin helt riktigt påpekar i sin studie av Argentinas federalism

kännetecknades det efterrevolutionära Argentinas ekonomiska utveckling av att den ekonomiska tyngdpunkten flyttades från de inre delarna ut mot kusten, något som genomfördes genom den senares snabba expansion och förras samtidiga tillbakagång. Den ekonomiska utvecklingens ojämna karaktär resulterade i vad som i viss utsträckning var en självbevarande ojämnhet. Landet delades i rika och fattiga provinser. De inre provinserna tvingades att avstå allt större delar av nationalinkomsten till Buenos Aires och andra östprovinser.⁴

I Brasilien, Chile, Mexiko och över hela Latinamerika varnade industrifolk, patrioter och förutseende ekonomer på liknande sätt för just denna den kapitalistiska underutvecklingens oundvikliga process. Men förgäves: världskapitalistisk utveckling och svärdet hade gjort frihandeln till ordningen för dagen. Och med den följde utländskt kapital.

Frihandeln blev, som den tyska nationalisten Friedrich List så träffande uttryckte det, Storbritanniens främsta exportvara. Det var inte för inte som Manchesterliberalismen föddes i Cottonopolis. Men den omfattades med entusiasm, som Claudio Veliz har påpekat, av de tre ben under det latinamerikanska ekonomiska och politiska bordet, som hade överlevt sedan kolonialtiden, besegrat sina nationella utvecklingspositiva inhemska rivaler, skapat den latinamerikanska staten och som nu var naturligt förbundna med och underordnade de utländska metropolintressena därför att fri utrikeshandel tillförsäkrade dem och utlänningarna slutna nationella monopol.

Inte förvånande, men med tanke på både historisk verklighet och aktuella politiska och ideologiska behov beklagligt, har vi de flesta förekommande tolkningarna av dessa och andra händelser i Latinamerika att tacka liberala samtida och historiker för, vilka har format vår föreställning av händelserna utifrån sina intressen. Tyvärr har marxister, som ursprungligen utnyttjat metropolisk teori, också till en början anlitat fakta, som forskats fram av liberaler, för sina analyser. Följaktligen har de också alltför ofta buteljerat en liberal blandning av vin och vatten under en marxistisk etikett. Revolutionär politisk praktik i dag skulle mycket väl kunna ha användning för en sant vetenskaplig marxistisk omtolkning av sådana historiska figurer som Rosas och Rivadavia i Argentina, dr Francia och Lopez (far och son) i Paraguay, Rengifo och Balmaceda i Chile, Mauá och Nabuco i Brasilien, Mora eller Lucas Alamán och Juarez i Mexiko och deras respektive ekonomiska och politiska program eller epoker. T.o.m. i början av 1800-talet tycks en del av dessa ha prövat, och andra ha motsatt sig eller dragits in i den borgerliga demokratiska revolutionen och nationalistiska industrialiseringsprogram för vilket vissa politiska intressen inte ens nu försöker vinna folkligt stöd i Latinamerika.

Den föregående perioden banade väg för imperialismens uppkomst och dess nya former för utländska investeringar både i metropolen och i Latinamerika, där fri handel och liberala jord- och andra reformer hade koncentrerat mark till färre händer, och således hade skapat en större jordbrukande och arbetslös befolkning och frambringt regeringar oberoende av metropolen; dessa öppnade nu dörren inte bara till ytterligare metropolhandel utan också till den nya imperialistiska investeringsfinansens, som var snabb att dra fördel av dessa faktorer.

Det nya kravet från metropolen på latinamerikansk lönsamhet av råmaterialframställning

³ Noterad i Miron Burgin, *The Economic Aspects of Argentine Federalism 1820-1852* (Cambridge: Harvard University Press, 1946), sid. 234.

⁴ *Ibid.*, sid. 81.

och -export drog till sig såväl privat som statligt latinamerikanskt kapital för att bygga ut den infrastruktur som är nödvändig för den här exportproduktionen. I Brasilien, Argentina, Paraguay, Chile, Guatemala och Mexiko (som författaren känner till, men sannolikt i andra länder också) byggde inhemskt kapital den första järnvägen. I Chile bröt man de nitrat- och koppargruvor som skulle bli världens största leverantörer av konstgödsel och rödmetall, i Brasilien öppnades kaffeplantager som försåg nästan alla världens bord med kaffe, och liknande inträffade på andra håll. Först sedan detta visade sig vara en blomstrande affär — liksom när Storbritannien hade varit tvunget att finna marknader för sitt stål — gick utländskt kapital in i dessa sektorer och tog över ägarskapet och ledningen av dessa ursprungligen latinamerikanska företag genom att köpa ut, ofta med latinamerikanskt kapital, de inföddas koncessioner.

I Latinamerika gjorde just denna imperialistiska handel och finans mer än att öka storleken på produktion, handel och vinster genom att ackumulera omkring 10 miljarder dollar i investerat kapital där. Den imperialistiska metropolen använde sin utrikeshandel och -finans till att tränga in i den latinamerikanska ekonomin långt mer fullständigt, och att använda den senares produktionspotential långt mer effektivt och uttömmande för metropolens utveckling än den koloniala metropolen någonsin förmått göra. Som Rosa Luxemburg noterade från en liknande process på ett annat håll: ”Avklädda alla dolda förbindelselänkar, består dessa förhållanden i det enkla faktum att europeiskt kapital i stor utsträckning slukat den egyptiska bondeekonomin. Enorma områden av mark, arbetare och arbetsprodukter tillfalla staten som skatter, har slutligen förvandlats till europeiskt kapital och ackumulerats.”⁵

Imperialismen gick sannerligen vidare i Latinamerika. Den inte bara begagnade sig av staten för att invadera jordbruket; den tog över nästan alla ekonomiska och politiska institutioner för att införliva hela ekonomin med det imperialistiska systemet. Latifundien, storgodset, växte allt snabbare och till hittills okänd omfattning, framför allt i Argentina, Uruguay, Brasilien, Kuba, Mexiko och Centralamerika. Med hjälp av de latinamerikanska regeringarna kom utlänningar att förvärva — vanligen för så gott som ingenting — kolossala jordområden. Och där de inte fick makten, fick de dess produkter i alla fall, eftersom metropolen också tog över och monopoliserade försäljningen av jordbruksprodukter och de flesta andra varor. Metropolen tog över latinamerikanska gruvor och ökade deras produktion, ibland uttömde man oersättliga resurser, som Chiles nitrater, på några få år. För att få ut dessa råmaterial ur Latinamerika och för att få in utrustning och varor, uppmuntrade metropolen byggandet av hamnar, järnvägar och, som service åt allt detta, offentliga inrättningar. Järnvägsnätet och elektricitetsnätet var, långt ifrån att vara nät- eller gallerliknande, strållliknande och förbundet med varje lands inland och ibland med flera länder med införsel- och utförselhamnen, vilken i sin tur hade förbindelse med metropolen. I dag, åttio år senare, finns en stor del av det här export-importmönstret kvar, delvis därför att järnvägen över annans mark fortfarande läggs ut på det sättet och viktigare därför att den metropolorienterade, urbaniserade ekonomiska och politiska utvecklingen, som 1800-talets imperialism skapade i Latinamerika gav upphov till bestående klassintressen som försökte, och med stöd från metropolen lyckades, att hålla uppe och utvidga denna utveckling av den latinamerikanska underutvecklingen under 1900-talet.

Inplanterad under kolonial- och fördjupad under frihandelsepoken, befästes underutvecklingens kolonial- och klasstruktur i Latinamerika av 1800-talets imperialistiska handel och finans. Latinamerika förvandlades till en i grunden enprodukt-exportekonomi med sitt storgods- och exproprierade jordbruksproletariat eller t.o.m. trasproletariat, utsuget av satellitiserad borgerlighet, som handlar genom ett icke-lands korrupta stat: ”Barbariska Mexiko” (Turner⁶); Centralamerikas ”bananrepubliker” som inte är företagsförråd utan

⁵ Rosa Luxemburg, *The Accumulation of Capital* (New York: Monthly Review Press. 1964), sid. 438.

⁶ John Kenneth Turner. *México Bárbaro* (Mexico: Ediciones del Instituto Nacional de la Juventud Mexicana. 1964). Ursprungligen utgiven på engelska år 1908.

”företagsländer”; ”Latifundiens obevekliga utveckling; överproduktion, ekonomiskt beroende och växande fattigdom på Kuba” (Guerra y Sánchez⁷); ”brittiska Argentina” och det ”patologiska Chile”, som historikern Francisco Encina skrev om 1912 under rubriken ”Our Economic Inferiority: Its Causes and Consequences” (Vår ekonomiska underlägsenhet: dess orsaker och följder):

Vår ekonomiska utveckling på senare år uppvisar symptom som karaktäriserar ett verkligt patologiskt tillstånd: Till mitten av 1800-talet låg Chiles utrikeshandel nästan helt i händerna på chilensare. På mindre än femtio år har utrikeshandeln hämmat vårt spirande, kommersiella initiativ utomlands; och i vårt eget hem har den avlägsnat oss från internationell handel och till stor del återfört oss till detaljhandel ... Handelsflottan ... har hamnat i svår knipa och fortsätter att avstå utrymme åt utländska kölar, också på kustfarten. Flertalet försäkringsbolag som opererar bland oss har sina huvudkontor utomlands. Nationalbankerna har avstått och fortsätter att avstå utrymme åt utländska bankers filialer. En allt större del aktier från sparinstitutioner övergår i händerna på utlänningar som lever utomlands.⁸

Med utvecklingen av 1800-talets imperialism kom utländska investeringar att spela en nästan fullt jämlik roll med utrikeshandeln när det gällde att utnyttja Latinamerika för kapitalistisk utveckling samt omvandla dess ekonomi, samhälle och politik tills den latinamerikanska underutvecklingens struktur var slutligt befast.

Borgerlig nationalism

I Latinamerika hade första världskriget givit satellitekonomier andrum från utrikeshandel och -finansier, liksom från andra band med metropolen. Följaktligen slopade, vilket hade inträffat tidigare och skulle inträffa igen, latinamerikanare sin egen industriella utveckling, huvudsakligen för den interna konsumtionsvarumarknaden. Men knappt hade kriget upphört förrän metropolindustrin, nu i allt högre grad USA-baserad, expanderade till exakt de regioner och sektorer — i synnerhet konsumtionsvarutillverkningen i Buenos Aires och São Paulo — som latinamerikanerna just hade börjat industrialisera och visat vara lönsamma. Här undanträngde alltså och t.o.m. ersatte — d.v.s. avnationaliserade — jättelika amerikanska och brittiska företag, i kraft av sin finansiella, teknologiska och politiska makt, den latinamerikanska industrin. De betalningskriser som naturligt nog följde möttes med utländska lån för att täcka de latinamerikanska bristerna och för att tvinga fram regeringarnas tillmötesgåenden mot ökad metropolisk genomträngning av de latinamerikanska ekonomierna.

Kraschen 1929, tvärtemot internationella handelns teori, men väl svarande mot historisk erfarenhet, minskade kraftigt utrikesfinansien jämte utrikeshandeln och -priserna, och minskade därför också överföringen av satellitens investibla resurser till metropolen. Denna försvagning av de ekonomiska banden med, och metropolens minskade politiska inblandning i Latinamerika började med depressionen 1930, upprätthölls under prisfallet 1937 och fortsatte med andra världskriget och dess efterverkningar och återuppbyggnaden fram till början av 1950-talet. Detta skapade ekonomiska villkor och tillät politiska förändringar i Latinamerika som resulterade i att den starkaste nationalistiska policy-kampanj och största inhemska industrialiseringsdrive sedan oberoendet efter 1830- och 1840-talet påbörjades.

Det är mycket viktigt att förstå att förändringen på senare tid i klasstrukturen i Brasilien, Argentina, Chile, Venezuela, Mexiko och andra delar av Latinamerika har inträffat både inom deras yttre och inre kolonialstruktur och huvudsakligen som svar på metropolframkallade förändringar i deras koloniala förhållanden. Och det är viktigt att tolka dessa förändringar i klasstrukturen i termer av den koloniala struktur som ligger till grund för dem. Detta måste göras i första hand av latinamerikanska samhällsvetare och andra intellektuella som har

⁷ Ramiro Guerra y Sánchez. *Sugar and Society in the Caribbean: An Economic History of Cuban Agriculture* (New Haven: Yale University Press, 1964).

⁸ Francisco Encina, *Nuestra Inferioridad Económica: Sus Causas y Consecuencias* (Santiago, 1912).

förmått frigöra sig från den ideologiska och politiska anslutningen till den borgerliga ordning, som skapats av dessa faktorer.

Den ekonomiska chocken av den drastiska minskningen av Latinamerikas importkapacitet, nedgången i metropolens export av industriprodukter och i utländska investeringar och lån, vilket orsakades av depressionen i metropolen, fick långtgående ekonomiska och politiska verkningar i många delar av Latinamerika. Det är viktigt att inse både omfattningen *och begränsningarna* av dessa följder innan vi korrekt kan begripa de ekonomiska och politiska problem detta resulterat i i dag. Depressionens början förändrade nationalinkomsten och dess fördelning i Latinamerika så mycket att den existerande institutionella byggnaden inte förmådde ta itu med de nödvändiga justeringarna: revolutioner inträffade 1930 eller strax därefter i Brasilien, Argentina, Chile, Kuba; och 1910 års mexikanska revolution, som nästan hade avstannat, gavs nya impulser. Revolutionär aktivitet skakade andra delar av kontinenten. De metropolförbundna exportintressena tvingades bilda en koalition med de ännu svaga industriintressena och (åtminstone i Brasilien) med nya regionala intressen, som tvingade sig till regeringsposter. Kontrarevolutioner, som representerade en del av de traditionella intressena, prövades inom två eller tre år, och hade viss framgång på Kuba och i Chile, dock inte i de tre största latinamerikanska länderna. Allt som allt, de mer avspända ekonomiska koloniala banden med metropolen och den relativa förlamningen av imperialistisk politisk intervention (dock icke på Kuba) som metropol-depressionen skapade i Latinamerika, lade också den ekonomiska och politiska grunden för nya klasslinjer och nya industrialiseringsprogram. Så länge de nationella regeringarna fortsatte att skydda exportintressena (som den brasilianska regeringen gjorde genom stöd åt kaffepriserna) var dessa intressen nu villiga och i en del fall angelägna att tillåta att inhemsk tillverkning skyddades — vid en tidpunkt då depressionen i alla fall hade minerat exportverksamheten.

Några latinamerikanska länder började producera de konsumtionsvaror de tidigare importerat. Men denna process med ”importsubstitution” hade två väsentliga inbyggda begränsningar, varav båda härrörde från den existerande klasstrukturen. För det första var de tvungna att börja med den inkomstfördelning och efterfrågestruktur som existerade. Det innebar att de måste koncentrera sig på konsumtionsvaror, inriktade i synnerhet på höginkomstmarknaden. Utan en väsentlig förändring av klasstrukturen och inkomstfördelningen, kunde den interna marknaden inte expandera snabbt nog för att bära upp importsubstitutionsprocessen för obegränsad tid. Av samma anledning åstadkom de inte tillräckligt med industriell utrustning eller kapitalvaror (Sektor I i marxistiska termer), så de tvingades alltmer att importera dessa från utlandet, t.o.m. för att hålla importsubstitutionsprocessen i rörelse. D.v.s. de slutade upp med att bara ersätta en del importer med andra. Detta förnyade deras beroende av metropolen och ledde till förnyade utländska investeringar. För att undvika de här båda begränsningarna, borde dessa latinamerikanska länder ha följt den sovjetiska industrialiseringsmodellen där staten, snarare än konsumentens efterfrågan, bestämmer att varorna — kapitalvarorna — framställs först. Men till detta skulle ha behövts en sovjetisk stat, d.v.s. en socialistisk klasstruktur. De inhemska politiska arrangemangen på 30-talet förmådde överleva depressionen för en tid tack vare andra världskriget. Fast det förbättrade exportbilden, tillät det inte någon förnyelse av importer från metropolen. Men slutet på Koreakriget gjorde också slut på den här latinamerikanska smekmånaden, där de koloniala exportintressena hade ingått ett besvärligt äktenskap med nationella borgerliga industriintressen och med ett växande industriproletariat, vilket lämnade som avkomma en illa utformad nationell industri, och allt detta med imperialismens avundsamma välsignelser.

Det är framför allt viktigt att förstå inte bara framgångarna, utan också begränsningarna under den här perioden, därför att två väsentliga politiska problem i vår tid uppkom i och med att den missbildade avkomman överlevde samt att en del människors försök att blåsa nytt liv i den, eller att producera ytterligare en sådan avkomma i dag. Den här perioden såg politiska

och ideologiska rörelser blomma, initierade av Vargas, Perón, Cárdenas, Haya de la Torre, Aguirre Cerda, Betancourt, Figueres, Arevalo-Arbenz (samt, hade man kanske noterat, av Gandhi och Nehru i en annan kolonial del av samma värdsomfattande system). Och det var en tid av ekonomisk nationalism, nationell och i en del fall industriell utveckling, städernas industriarbetarsektorer och mellansektorer (capas) växte till, det var också en tid av demokratisk reformism, välfärdsideologi och populism, allt med anknytning till dessa namn (med undantag för Haya, som aldrig fick hålla regeringstömmarna, och Betancourt, för vilket detta, det bör noteras, gäller endast för hans första presidentperiod). Dessa faktorer kräver ytterligare studier, i synnerhet för att förklara skillnaderna i deras räckvidd och anpassning. Varför kom t.ex. peronismen och arevalo-arbenzismen så sent under den här perioden, jämfört med utvecklingen i Brasilien, Chile, Mexiko?

Vi kan frestas att kalla detta den nationella borgerlighetens arbete i Latinamerika, vilken kanske prövade en kolonial version av den ”borgerligt demokratiska revolutionen” eller av ett ”äktenskap mellan råg och järn” enligt den tyske Bismarck — eller japanska Mejiuppbyggnadsmodellen, hela tiden medan de koloniala banden tillfälligt slokade genom depression och krig i den imperialistiska metropolen. Men kanske, om vi måste söka efter något över huvud taget, kan det historiskt sett vara viktigare att söka finna den borgerliga demokratiska revolutionen hundra år tidigare när Francias, Lopez', Rosas' (innan han, liksom senare Betancourt, bytte färg) Juarez och senare Nabucos och Balmacedas generationer hade symboliserat i grunden likartade försök till nationalistisk och nationell utveckling.

Oavsett vad vi svarar på den här frågan, är det absolut nödvändigt att inse att denna industriella utveckling, denna borgerliga nationalism, denna allians mellan arbetarklassen och inhemska borgerliga element mot imperialism utomlands och exportintressena hemma, samt hela den ideologiska överbyggnaden som följer med dem, allt var produkter av bestämda historiska omständigheter. De fick sitt definitiva slut i och med de viktiga förändringar som metropolen och resten av världen har undergått sedan dess, framförallt den teknologiska revolutionen, militariseringen av Förenta staterna samt den socialistiska revolutionen och utvecklingen i några av metropolens exkolonier. Dessa händelser, dessa förändringar i det världskapitalistiska systemets koloniala struktur, gör fortsättningen av en sådan borgerlig nationalistisk utveckling i Latinamerika omöjlig och gör alla drömmar om dess återskapande i framtiden fullständigt utopiska — d.v.s. utopiska för borgerligheten, men politiskt självmördande för folket. Och så förhåller det sig inte bara i Latinamerika, utan, som uppgifter från de nya nykolonierna i Afrika, Asien och framförallt Indonesien visar, det är verklighet för den koloniala delen av det imperialistiska systemet i allmänhet.

Nyimperialismen

Imperialismen är säkert mänsklighetens huvudfiende i dag. Men hur tar sig denna fiendskap uttryck i hjärtat av dagens latinamerikanska samhälle? Vilket uttryck tar sig denna fiende där och hur måste vi bekämpa den? För att finna svar på dessa frågor är det lika bra att ytterligare undersöka det komplexa och alltjämt skiftande förhållandet mellan kolonial och klasstruktur i Latinamerika. Vi kan börja med en del frågor som uppstått i samband med förändringarna på senare tid i den koloniala strukturen.

Det klassiska koloniala förhållandet mellan metropolen och Latinamerika, i vilket den förras utsugning av den senare principiellt ordnades genom delningen av arbete och det monopolistiska utbytet av tillverkade varor och råmaterial, håller på att ersättas av eller åtminstone kompletteras med en ny sorts exploatering genom utländska investeringar och så kallat bistånd. Eftersom metropolen i allt större utsträckning uppnår mer kapitalintensiva och i synnerhet mer teknologiskt sammansatta produktionsformer hemma, ersätter den allt mer enkel utrikeshandel med direkta investeringar i producerande dotterföretag utomlands, vilka nu lokalt producerar de tidigare importerade konsumtionsvarorna och en del producentvaror

— men med utrustning och teknologi importerad från hemmakontoret. De latinamerikanska och andra koloniernas kapitalförlust på grund av bytesförhållandet (inte bara försämringen i bytesförhållandet som ECLA och UNCTAD klagat över, utan också den monopolexploatering som detta bytesförhållande representerar) ökas således allt mer av ett ytterligare kapitalflöde från kolonierna till metropolen på grund av vinstöverföringar, låneåterbetalning, avgifter etc. 1961-63 uppgick alltså Latinamerikas betalningar för dessa ”osynliga” finansiella ”tjänster” till 40 procent av Latinamerikas utländska valutaförtjänster; och ersättning för av utlandet ombesörjda transporter och andra tjänster uppgick till ytterligare 21,5 procent vilket gör totalt 61,5 procent av utländska valutaförtjänster som Latinamerika tvingades att lägga ut på tjänster, utan att ha importerat varor, värda ens en penny. Detta betydde årliga utgifter på 6 000 miljoner amerikanska dollar eller 7 procent av Latinamerikas bruttonationalprodukt för dessa år.⁹ Som jämförelse; försämringen av handelsvillkoren sedan början av 1950-talet, vilket är CEPAL:s främsta klagomål, representerade en treprocentig (ytterligare) minskning av den latinamerikanska bruttonationalprodukten;¹⁰ och totala latinamerikanska utgifter för utbildning, från lekskola till universitet, statlig och privat, uppgick till 2,6 procent av bruttonationalprodukten. Sedan dess har låneåterbetalningskomponenten i denna kapitalåderlåtning stigit från 15 procent till 19 procent (1966) av utländska valutaförtjänster och antagligen höjt summan servicebetalningar till över 65 procent av utländska valutaförtjänsterna eller närmare 8 procent av bruttonationalprodukten — plus de 3 procent eller mer som representeras av försämrade handelsvillkor och ett svårberäknat förlustbelopp genom monopolexploateringen inom detta bytesförhållande. Ändå är t.o.m. denna kalkylerade kapitalavtappning ur Latinamerika tre eller fyra gånger så stor som den som nämns i den andra Havannadeklarationen och i beräkningar av Fidel på senare tid. Inte att undra på att detta koloniala förhållande förvandlat Latinamerikas handelsbalansöverskott till en kronisk och växande brist i betalningsbalansen, vilket, i en negativ spiral, gör den latinamerikanska borgerligheten än mer beroende av imperialismen. Detta växande problem är värt mycket mer studier än det hittills ägnats.

Icke desto mindre: värre än kapitalåderlåtningen är underutvecklingsstrukturen och den inbromsning och missriktning den tvingar den inhemska utvecklingen till och som imperialismen fördjupar genom ökade utländska investeringar. De institutionella mekanismer genom vilka detta kapitalflöde från de fattiga till de rika utförs, reser också en del frågor. Vad är källan till detta kapital i Latinamerika och, framför allt, hur finansieras utländska, i synnerhet Förenta staternas, investeringar i Latinamerika? Uppgifterna visar att en allt mindre del av ”nordamerikanskt” investeringskapital förs till Latinamerika från Nordamerika och att en allt större del av det uppbringas i själva Latinamerika.¹¹

Enligt Förenta staternas handelsdepartement kom alltså, av det totala kapital som anskaffades från alla källor och användes i USA:s operationer i Brasilien 1957, 26 procent från USA medan återstoden anskaffades i Brasilien, inklusive 36 procent från brasilianska källor utanför de amerikanska företagen.¹² Av det amerikanska kapital som direkt investerades i Kanada samma år, kom 26 procent från USA, medan resten anskaffades i Kanada.¹³ 1964 hade emellertid den del av amerikanska investeringar i Kanada, som kom från USA minskat till 5 procent, varvid det genomsnittliga amerikanska bidraget till det totala kapital som användes

⁹ A. G. Frank, 'Services Rendered'. *Monthly Review*, volym 17, nummer 2 (juni 1966).

¹⁰ Framräknat från uppgifter i ECLA, *El Financiamiento de América Latina* (New York: United Nations), E/CN.12/649/Rev. 1, december 1964.

¹¹ Raymond F. Lyons, red., *Problems and Strategies of Educational Planning Lessons from Latin America*. (Paris: International Institute for Educational Planning, 1964), sid. 63.

¹² Claude McMillan, *International Enterprise in a Developing Economy: A Study of U.S. Business in Brazil*, M.S.U. Business Studies (East Lansing: Michigan State University Press, 1964), sid. 205.

¹³ För alla uppgifter om Kanada, se A.E. Safarian, *Foreign Ownership of Canadian Industry* (Toronto: McGraw—Hill Company of Canada, 1966), sid. 235, 241.

av amerikanska företag i Kanada under perioden 1957-64 blev endast 15 procent. Återstoden av de ”utländska investeringarna” anskaffades i Kanada genom outdelade vinster (42 procent), avskrivningar (31 procent) och fonder, upprättade av amerikanska företag på den kanadensiska kapitalmarknaden (12 procent). Enligt en översikt över amerikanska direkta investeringar i Kanada under perioden 1950-59, anskaffade 79 procent av företagen över 25 procent av kapitalet till sina kanadensiska operationer i Kanada, 65 procent av företagen skaffade över 50 procent i Kanada och 47 procent av de amerikanska företagen med investeringar i Kanada anskaffade hela kapitalet för sina kanadensiska operationer i Kanada. Det finns skäl att anta att denna amerikanska tillit till utländskt kapital för att finansiera amerikanska ”utländska investeringar” är ännu större i de fattiga underutvecklade länderna, som är svagare och mer försvarslösa än Kanada.

Inte underligt att mellan 1950 och 1965 var kapitalflödet på privata investeringskontot, registrerat av USA:s handelsdepartement, 9 000 miljoner dollar från Förenta staterna till övriga världen utom Europa och Kanada och 25 600 miljoner dollar från samma länder i Asien, Afrika och Latinamerika till Förenta staterna — av vilka 3 800 miljoner dollar gick från USA till Latinamerika och 11 300 miljoner dollar gick från Latinamerika till USA.¹⁴ Det är därför nödvändigt att med större noggrannhet undersöka det latinamerikanska bank-systemet (regeringsbanker, nationellt ägda privatbanker och utlandsägda privatbanker), aktiemarknader och andra finansinstitutioner och utländskt och nationellt ägda och i synnerhet samägda industri- och handelsföretag, vilka gör det här kapitalflödet möjligt.

Synnerligen viktigt, både på ekonomiska och politiska grunder, är den växande sammanlutning av utländskt och inhemskt kapital i dessa blandade företag; och allra viktigast — och minst studerat — är framträdandet på senare tid av blandade företag som förbinder privat utländskt kapital med latinamerikanska inhemska regeringar, som i ”chileniseringen” av kopparn. Vilka skaffar fram större delen av kapitalet (latinamerikanerna, antagligen); vilka har eller skaffar sig effektiv kontroll över företagen och därför bestämmer vilka varor som skall produceras, vilka industriella utrustningar och processer man skall använda, när man skall expandera och gå samman etc., (amerikanerna antagligen) och vilka höstar in merparten av vinsterna (amerikanerna, antagligen); och vilka lämnas kvar med förlusterna när affärerna inte lönar sig (latinamerikanerna antagligen)? Vilka blir de politiska följderna av denna associering — nej inkorporering — inte bara av latinamerikanska exportintressen utan också latinamerikansk industriell borgerlighet — den förutvarande ”nationella” borgerligheten — genom det imperialistiska monopolet? En del latinamerikanska länder har antagit lagar, som kräver antingen 49 procent eller 51 procent ”nationellt” deltagande i vissa företag, under förevändning att ”skydda” de inhemska intressena. Det står nu klart att dessa åtgärder endast tjänar till att sänka ner överlevande element av den ”nationella” borgerligheten i den imperialistiska borgerligheten. En del latinamerikanska borgerliga regeringar ämnar ”skydda” eller t.o.m. ”gynna” de ”inhemska” intressena genom att själva gå in i sådana blandade företag. Resultatet kan bara bli att dessa koloniala regeringar förlorar t.o.m. den lilla politiska köpkraft de har lämnat i deras redan alltför underordnade kompanjonskap med imperialismen. Denna fråga kräver också ett större vetenskapligt och politiskt klargörande.

Den andra delen av den amerikanska imperialismens samtida ekonomiska och politiska offensiv i Latinamerika är ”utländskt bistånd” och i synnerhet dess institutionella uttryck i ”Framstegsalliansen” och ”ekonomisk integration”. Dessa har båda fördömts av vänstern i Latinamerika, fast den knappast jämställer den här delen med den förra; men de har inte på något vis analyserats tillräckligt. Exakt vem är allierad med vem, och vem hjälps av vem? Där finns uppgifter, som förebådar ytterligare undersökningar, att en stor del av biståndet inte ens går till den latinamerikanska borgerligheten och att naturligtvis än mycket mindre går till det

¹⁴ Harry Magdoff, *The Age of Imperialism* (New York: Monthly Review Press, 1969).

latinamerikanska folket, utan att det snarare går till de amerikanska företag, som opererar i Latinamerika. Om den latinamerikanska bourgeoisien drar någon fördel av denna del av ”hjälpen” måste den göra det genom sin anknytning till dessa imperialistiska monopol. Vilket är då, exakt, den här hjälpens förhållande till utländska investeringar? Mest kritiserade är de penning- skatte- valuta- och lönepolitiska villkor, som är förbundna med de utländska lånen från Förenta staternas och FN:s organisationer, i synnerhet Internationella valutafonden. Ändå gynnar dessa program inte bara den imperialistiska borgerligheten, utan också de flesta sektorer av den latinamerikanska högborgerligheten, och den senare accepterar och utför dem — liksom devalvering — ivrigt. Varför? Med vilka politiska implikationer som följd?

Framstegsalliansen inledde med en omfattande propaganda om jord-, skatte- och andra reformer, som tidigare hade understötts av den latinamerikanska borgerlighetens mer progressiva och nationalistiska sektorer, och som senare hade rekommenderats av deras ideologiska språkrör, FN:s ekonomiska kommission för Latinamerika (ECLA). Men dessa reformförslag arkiverades snart, jämte med dessa förbundna ekonomiska ”planer” (av skäl som skall granskas nedan); och deras platser har sedan dess övertagits, såsom bekräftades av det senaste ”inter”-amerikanska presidentmötet i Punta del Este 1967, av förslag om att påskynda bildandet av en ”latinamerikansk” gemensam marknad. Detta senare förslag rymmer mycket mer av ekonomisk realism och politiskt underlag från Förenta staternas synpunkt, från högborgerlighetens synpunkt i de större latinamerikanska länderna, samt från de regeringars synpunkter som tjänar dem. Det är tydligen mycket mer realistiskt att försöka utvidga industrin i dessa latinamerikanska länder genom att återupprätta den koloniala strukturen utomlands än genom att reformera klasstrukturen hemma framför allt som, i processen, monopoliseringsgraden och monopolvinstens storlek kan ökas på bekostnad av de redan svaga mellangrupperna och de breda folklagren hemma, d.v.s. genom vad som kommer att bli en kontrareform av klasstrukturen hemma. Det är värt att notera att detta förslag om ”ekonomisk integration” också rymmer *välsignelser* från försvararen av de förment ”nationella” borgerliga intressena, ECLA. Ännu finns det knappt ett halvdussin artiklar och inte en enda seriös studie av den ekonomiska basen för eller följderna och de politiska implikationerna av detta steg mot ekonomisk — och därmed politisk och militär — integrering genom den imperialistiska och latinamerikanska borgerligheten. Vem skall kunna bilda *la patria* América, fäderneslandet Amerika, och på vilken grund, imperialismen eller revolutionen?

Klasstruktur

Hurudan är då klasstrukturen i Latinamerika och hur skall den antikoloniala kampen och klasskampen kunna fortsätta mot socialism? Kanske kan man undersöka nationens, stadens och jordbrukets klasstruktur i tur och ordning. De ”nationella” regeringarna är mestadels t.o.m. mer koloniala än bourgeoisien de representerar. Det verkar legitimt att fråga — och i fallet med nutidens Afrika kan det råda föga tvekan — i vilken utsträckning nationalstater i den klassiska meningen har existerat i Latinamerika sedan oberoendet och i vilken omfattning statsmaskineriet vid de flesta tidpunkter sedan dess har varit ett instrument för koalition mellan metropolens bourgeoisie och de stora sektorerna av latinamerikansk bourgeoisie, som alltid har varit underordnade kompanjoner eller t.o.m. rätt och slätt imperialismens verkställare. Militärregeringar har installerats för att sköta statsaffärerna åt dessa intressen när civila regeringar inte kunna göra det. (De nya militärregeringarna i Brasilien och Argentina, som representerar en viktig ny tankegång, kommer att diskuteras längre fram.)

Jordbruks- och gruvexportbourgeoisier satsar sin existens och sitt överlevande på den koloniala strukturen, och den är lojal mot sin koloniala beskyddare. Detta gäller både för dess produktionssektor och dess handelssektor, både på landsbygden och i staden. Storgods- ”oligarkin” har ingen oberoende existens och — vilket vi skall göra nedan — vi måste faktiskt fråga oss i vilken omfattning den ens är urskiljbart skild från den kommersiella och nu också

industriella bourgeoisien. Den här senare sektorn av borgerligheten har, som det visar sig från undersökningen av utländska investeringar, nu också ordentligt integrerats i koalitionen mellan imperialismen och dess kompradorer och byråkratiska borgerliga partners och verkställare i Latinamerika. Kombinationen av imperialistisk genomträngning, det försämrade bytesförhållandet, devalveringen, den påföljande reduceringen av förmågan att importera industriutrustning, de minskade tillväxt- och vinsttakerna samt i en del fall inflation, har sedan mitten på 1950-talet fullständigt tvingat den genomsnittlige industriella "nationella" tillverkaren och hans distributör att lägga ner verksamheten eller gå in i en utländsk "investerares" affärsimperium, vilken köpt ut honom. Det utländska företaget förvandlar honom då ibland bokstavligen till en byråkratisk anställd inom det imperialistiska företaget, där han tillåts fortsätta som "direktör" eller "konsult", med lön eller en andel i det imperialistiska företaget. Vilken del av den inhemska borgerligheten, som utvecklades under vissa villkor på 1930- och 40-talen, har kunnat överleva den här utvecklingen på 50- och 60-talen? Vilken politisk makt, om någon över huvud taget, behåller de som överlever att användas i någon antiimperialistisk kamp, när, som i Brasilien, den imperialistiska pressen tvingar dem att reagera med att hårt ansätta sina arbetare och därigenom underminera sin tidigare politiska allians med det organiserade industriproletariatet, som brukade förse den inhemska borgerligheten med en av dess främsta källor till politisk makt?

I en del latinamerikanska länder åstadkom den industriella utvecklingen ett industriproletariat. Så gjorde gruv- och oljeindustrierna, fast de senare aldrig har svarat för någon större del av arbetskraften. Detta industriproletariat, i synnerhet inom storindustrin, har organiserats delvis under beskydd av den inhemska bourgeoisien, som ville tillförsäkra sig själv både politiskt stöd från och kontroll över denna arbetarrörelse, samt av kommunistpartierna, som i stort sett varit allierade med den inhemska borgerligheten. De organiserade industriarbetarna belönades ofta, fast de var exploaterade, med löneinkomster som är höga jämfört med flertalet människors samt med en social trygghet som knappast kommer de flesta andra till del.

Eftersom metropolen tillägnar sig en allt större del av den mest lönsamma latinamerikanska affärsverksamheten och tvingar in resten i växande ekonomiska svårigheter, lämnas den latinamerikanska borgerlighet som lever på denna mindre lönsamma affärsverksamhet, inget annat val än att kämpa för att överleva — även om det är förgäves — genom att öka graden av löne- och prisexploatering av sina småborgare, arbetare och bönder, i avsikt att pressa ytterligare något blod ut ur den stenen; och tidvis måste den latinamerikanska borgerligheten tillgripa direkt militärmakt. Av den anledningen — utan tvekan mer än av idealistiska eller t.o.m. ideologiska skäl — kastas nästan hela den latinamerikanska borgerligheten in i politisk allians med — d.v.s. i armarna på — metropolens borgerlighet: de har mer än ett vanligt långsiktigt intresse av att försvara det kapitalistiska utsugningssystemet; inte ens på kort sikt kan den latinamerikanska bourgeoisien bli nationell eller försvara nationalistiska intressen genom att motsätta sig utländska övergrepp på alliansen med latinamerikanska arbetare och bönder — som folkfrontens stadgebok vill få den att göra — därför att samma nyimperialistiska övergrepp tvingar alltmer den latinamerikanska borgerligheten att exploatera sina s.k. allierade arbetare och bönder, och tvingar således borgerligheten att avstå från denna källa som återstår för politisk makt. Medan den latinamerikanska borgerligheten fortsätter den löne-, pris- och politiska politik som suger ut dess arbetare och undertrycker deras legitima krav på befrielse från tilltagande exploatering, kan den inte återuppliva stödet till metropolens borgerlighet; under tiden samverkar denna exploaterings ekonomiska ineffektivitet med inhemskt sparande för investeringar och tvinga borgerligheten att vända sig utomlands för omedelbar utländsk kapitalanskaffning.

Den brasilianska bourgeoisien har försökt finna en annan utväg, först genom presidenten Quadros och Goularts "oberoende" utrikespolitik (de sökte nya marknader i Afrika, Latinamerika och de socialistiska länderna) och, sedan detta visat sig omöjligt i en redan

imperialistisk värld, genom den ”ömsesidigt beroende” subimperialistiska utrikespolitik som påbörjades av den nuvarande militärregeringen som en underordnad partner till Förenta staterna. Brasiliansk subimperialism kräver också låga löner i Brasilien så att den brasilianska borgerligheten kan träda in på den latinamerikanska marknaden på lågkostnadsbasis, vilket med gammalmodig men ännu intakt amerikansk utrustning är den enda möjliga. I Latinamerikas subimperialiserade länder leder den brasilianska invasionen också till att pressa ner lönerna, eftersom det är den lokala borgerlighetens enda möjliga defensiva reaktion. Subimperialismen förvärrar alltså motsättningarna mellan borgerligheten och arbetarna i vart och ett av dessa länder.

Därför drar och driver nyimperialismen och den monopol-kapitalistiska utvecklingen i Latinamerika hela den latinamerikanska borgerliga klassen — inklusive dess komprador-, byråkrati- och nationella segment — in i en allt intimare ekonomisk och politisk allians med och beroende till den imperialistiska metropolen. Den nationella eller statskapitalistiska vägen till ekonomisk utveckling är redan stängd för dem av dagens nyimperialistiska utveckling. Den politiska uppgiften att avskaffa den latinamerikanska underutvecklingen faller därför på människorna själva.

Under dessa omständigheter, vilken framtid har industriproletariatet och dess politiska organisationer? Den omfattande ekonomiska stagnationen i Latinamerika på senare tid har översatts, bl.a. till minskade reallöner för dessa arbetare. Detta och de allt mindre framgångarna för den nationella borgerligheten tycks allvarligt ha underminerat den här alliansen mellan borgerlighet och arbetare. 1964 och 1966 års militärkupper i Brasilien och Argentina, som inte var enkla palatsrevolutioner i den ”traditionella” latinamerikanska stilen, har i hög grad fördärvat resten av det obekväma äktenskapet mellan de koloniala och nationella borgerligheternas intressen på Vargas' och Peróns tid, och har effektivt cementerat äktenskapet mellan den imperialist-export-utrikes-förknippade industrin och den kommersiella borgerligheten. (Internationellt motsvarar dessa kupper den världsomfattande imperialistiska motoffensiv som också innefattar de afrikanska och indonesiska kupperna.) Kommer denna nya borgerliga regim att fortsätta att förtrycka industriarbetarnas ekonomiska och demokratiska politiska krav, som den gör i Brasilien eller kommer den att försöka knyta upp arbetarrörelsen och lyckas som den nationella borgerligheten gjorde, kanske efter den mexikanska modellen? Och hur kommer arbetarna och deras rörelse att behandlas i andra latinamerikanska länder? Har kommunistpartierna, vilkas huvudsakliga politiska makt vilar på denna fackföreningsbas, blivit avsevärt och byråkratiskt integrerade i den borgerliga strukturen? Vilka roller kommer industriarbetarna och kommunistpartierna att spela i den revolutionära processens nuvarande stadium?

Två andra stads-”sektorer” återstår, småborgerlighetens medelklasser och den ”marginella” eller ”flytande” befolkning, av vilken en del men långt ifrån hela nyligen migrerat från jordbruksområden och nu lever i *favelas*, *villas miserias*, *tallampas*, *barrladas*, *rachos* etc samt i innerstadens *conventillos* (fast en del av dessa är byggnadsindustriarbetare eller f.d. arbetare). Dessa omfattar den väldiga och alltjämt växande delen av stadsbefolkningen. Det är ingen tillfällighet att dessa befolkningsgrupper i allmänhet definieras genom sin placering mellan de andra klasserna och/eller genom var de bor. Detta beror på att deras förhållande till produktionsmedlen eller t.o.m. till produktionsprocessen är osäker, i bästa fall, och att deras politiska uppträdande är ytterst ombytligt i sämsta fall. D.v.s. båda kännetecknas av extremt sammansatta och skiftande mönster av ekonomiska och sociala förhållanden och politiskt uppförande, som kräver avsevärda vetenskapliga klarlägganden. Är mellansektorerna, eller vissa delar av dem, politiskt progressiva därför att, med undantag för den övre medelklassen, deras inkomster trycks samman, och deras ekonomiska och sociala horisont begränsas av att ekonomin polariseras och många av dess andra sektorer stagnerar? Eller får deras inkomstminskningar och hotet om proletarisering dem att eftersträva reaktionära politiska

program i förbund med högborgerligheten och dess militärregim? Stora delar av medelklassen stödde entusiastiskt den brasilianska militärkuppen och andra kupper, bara för att sedan bli besvikna över den nya regimens ekonomiska program. Varför skapar denna medel-”klass” den progressiva småborgerlighet och framför allt de studentrörelser som hittills emellertid inte representerar majoriteten av sin sociala bas? Är det verkligen riktigt att dämpa klasskampen i avsikt att hålla fast vid eller attrahera dessa socialgrupper till en ”antiimperialistisk” valkamp eller måste större sektorer av småborgerligheten ledas till politisk opposition mot den latinamerikanska högborgerligheten och därigenom mot imperialismen?

Är den ”flytande” eller ”marginella” befolkningen, som mer än väl svarar för hälften av Latinamerikas stadsbefolkning (vilken i sin tur uppgår till närmare hälften av hela befolkningen), ett ”trasproletariat”? Är dessa människor verkligen ideologiskt oberörbara och politiskt okänsliga och oorganiserbara? Imperialismen och borgerligheten tror inte det och utnyttjar, hittills bara alltför framgångsrikt, dem för sina politiska ändamål, som bara delvis manifesteras i det valstöd dessa grupper gav Odria, Frei, Aehmar de Barros etc, I Caracas kunde vänstern ändå uppbåda delar av den här befolkningen och i Santo Domingo slutade de att mobilisera överste Caamano.

Kanske den första och viktigaste frågan att ställa angående landsbygdens klasstruktur är i vilken utsträckning, om det över huvud taget är så, den är skild från och olik nationens och stadens klasstruktur i Latinamerika. Vikten av denna fråga härrör från det nästan allmängiltiga svaret från både borgerliga och marxistiska vetenskapare och politiska ledare att en stor del av den latinamerikanska landsbygden befinner sig i en annan ”halvfeodal” värld skild från stadens system, från det nationella och internationella kapitalistiska systemet och från det politiska program som är förbundet med det här synsättet. Har Latinamerika verkligen en ”tvådelad” ekonomi, ett ”tvådelat” samhälle, där i den ena delen ett mönster av feodala eller halvfeodala produktionsförhållanden och t.o.m. en icke-kapitalistisk klasstruktur ”överlever”? Kräver detta ”överlevande” verkligen en borgerlig demokratisk revolution eller ens en nationell demokratisk revolution för att utvidga kapitalismen till landsbygden? Eller är denna en av de serier av förment vetenskapliga och revolutionära ”marxistiska” modellnummer, 12, 13, 14, som Fidel stämplade som reaktionära i sitt OLAS-tal?

Historiska vittnesbörd och dagens verklighet, som ovan rekommenderades till vetenskaplig undersökning, visar att det har varit den globala och den nationella kapitalistiska koloniala strukturen, som i mer än fyra hundra år format den latinamerikanska landsbygdens produktionsförhållanden och klasstruktur. Den här delen av samhället har därför aldrig varit skild från den kapitalistiska världen och de nationella metropolerna; och om den har varit annorlunda, beror det på att de senares borgerliga intressen har fordrat att den latinamerikanska landsbygden blivit och förblivit så. Den latinamerikanska landsbygden har blivit kolonialt exploaterad av den världskapitalistiska metropolen både direkt och indirekt, genom de latinamerikanska nationella metropolerna, som utsätter sina omgivningar (landsbygd och stad) för samma slags ”inre” kolonial exploatering och kapitalavtappning, som de lider av i händerna på kapitalismen. Borgerligheten i den nationella metropolen samarbetar med imperialismen i klass- och kolonialutsugningen av sitt eget folk. Och de delar av borgerligheten som äger storgods och som utövar monopolkontroll över den interna handeln, utgör en integrerad del av detta kapitalistiska kolonial och klassystem. I stället för att fråga hur isolerad och ”feodal” denna landsbygdens ”oligarki” är, måste vi undersöka hur storgodsborgerligheten (om den över huvudtaget är rural) kommersiellt är knuten till de stora handels- och industrimonopolen i städerna; i vilken utsträckning jordmonopol i själva verket ägs av samma personer, familjer eller korporationer som handels- och industrimonopol; i vilken omfattning storgodsherrar tar in inkomster från jordbruksproduktion på sin jord och i vilken utsträckning deras jordägarmonopol helt enkelt gör det möjligt att kommersiellt, finansiellt och politiskt exploatera dem som bearbetar storgodsets och omgivningarnas jord. Men det leder åter till

frågan hur kolonial kapitalistisk exploatering skapar och upprätthåller de produktionsförhållanden på storgodset och den klasstruktur på den latinamerikanska landsbygden, som ytligt sett kan tyckas ”feodala” men som gör denna kapitalistiska utsugning möjlig. Slutligen måste vi fråga oss vem som vill förändra dessa produktionsförhållanden — säkert inte den latinamerikanska högborgerligheten; och hur — säkert inte genom någon ”antifeodal” eller ”antiimperialistisk” borgerlig demokratisk revolution.

Vilket är då det avgörande förhållandet mellan de stora jordägarna-köpmännen och de som bearbetar jorden i Latinamerika? Utgör de senare en allmoge, trällliknande eller fri? Det påstås att ett mer noggrant studium kommer att visa att, oberoende av mängden betalningsformer mellan dem som äger och dem som bearbetar jorden, är det grundläggande förhållandet mellan dem — i lika hög grad som inom industrin — att de senare, som saknar produktionsmedlen att stödja sig på, sugts ut av de förra, som äger dem. Man vet alldeles för litet om skilda former och i synnerhet om de stora områden i Brasilien (t.ex. de nordöstra delarna), Argentina, Karibien och även i indianbefolkade länder som Peru och Guatemala, där stora delar av landsbygdsbefolkningen främst är jordbruksarbetare — ett landsbygdsproletariat — som arbetar för vad som i huvudsak är en lön, fast en låg och osäker sådan, eftersom de flyttar från bondgård till bondgård, från region till region, och t.o.m. från land till land (som de mexikanska daglönarna gör), när ekonomiska och klimatiska villkor kräver det. Inte heller arbetar de för enbart stora jordägare; de arbetar var och hur de kan, inom och utom jordbruket. Och de hyrs också av medelstora ägare, småjordägare, och t.o.m. av arrendatorer, som ibland använder dem för att fullgöra sina arbetsåtaganden gentemot de egna godsherrarna. Hur ser detta sammansatta exploateringsmönster ut? I vilken utsträckning är detta landsbygdsproletariat intresserat av jord, och i vilken utsträckning av högre löner och större anställningstrygghet? Och i vilken omfattning är småjordägare och arrendator, som själva är exploaterade men som hyr lönearbetare, intresserade av att hålla lönerna nere, och av att se till att lagar om minimilöner antas eller genomdrivs på landsbygden, av fruktan för att deras konkurrenspositioner skall försämrats i förhållande till de stora jordmonopolen, som bättre kan klara sådana löneökningar? I vilken utsträckning är dessa småjordägare och arrendatorer själva lönearbetare — och intresserade av högre löner — och/eller köpmän — och intresserade av högre eller lägre priser — därför att jorden de äger eller hyr eller delar — inte ger tillräckligt stora skördar för att försörja deras familjer? I vilken utsträckning är ägare till medelstora bondgårdar inte bönder alls, utan, på landsbygd och i stad småborgerliga köpmän, anställda eller hantverksfolk, som vill krama ut det mesta möjliga ur dem som bearbetar deras jord? En del påstår att småjordägare och arrendatorer lättare kan mobiliseras politiskt än landsbygdsproletärerna och revolutionär erfarenhet tycks bekräfta det. Men andra hävdar motsatsen. Var måste alltså det politiska arbetet påbörjas, med vilka slagord och med vilka förbundna?

Latinamerikas indianer sägs leva i en avsides värld. Det är sant att varhelst de kan, försöker de bevara sin kultur och, där det är möjligt, ett kollektivt samhälle, som erbjuder en gemensam front mot den utomstående. Detta har varit deras bästa — och i bästa fall otillräckliga — skydd mot den exploatering de är utsatta för som ett resultat av att ha tvingats till den absoluta botten av såväl den interna koloniala strukturen som av den inhemska klasstrukturen. Indianerna står alls inte utanför den koloniala och klasstrukturen, de är dess mest utsugna medlemmar. Som sådana har de berättigade misstankar, grundade på 400 års erfarenhet, mot alla förslag att eliminera den utsugning de är utsatta för genom reformer från ovan. Innebär detta att de inte vill ansluta sig till revolutionär kamp underifrån, om de en gång kommer att uppfatta den så — och om den en gång blir revolutionär nog att tillåta och rättfärdiga en sådan uppfattning? Historien visar att indianen kan mobiliseras politiskt, som i Guatemala, att hans massrörelse vid basen faktiskt kan mobilisera de revolutionära ledarna till större stridbarhet, som i Bolivia 1952. Frågan är inte så mycket huruvida indianen vill ta del i kampen som huruvida de revolutionära ledarna kommer att kunna kanalisera detta deltagande mot revolution eller tillbaka till reform och reaktion.

Detta reser frågeställningar rörande revolutionär och reformistisk organisation på landsbygden som helhet — och dess förhållande till politisk organisation för revolution i staden, i nationen, på kontinenten och i världen.

De svagaste länkarna i den världskapitalistiska kedjan har hittills visat sig förekomma inte i metropolens klasstruktur, utan i den imperialistiska koloniala strukturen. Det är här som den sovjetiska, kinesiska, kubanska revolutionen ägde rum. Var i världens och Latinamerikas koloniala struktur finns de svagaste länkarna nu? Vad gör den imperialistiska och latinamerikanska borgerligheten i sina försök att förstärka dessa länkar genom samhällsutvecklings-, hälso-, utbildnings-, jordreform- och andra program, vilka Che vid Framstegsalliansens konferens i Punta del Este kallade ”latriniseringen” av Latinamerika? Hur långt kan dessa program genomföras — den senaste ansträngningen t.ex., gäller att få de latinamerikanska militära ockupationsstyrkorna att förbättra sitt rykte på landsbygden genom att börja med latinamerikanska versioner av det imperialistiska ”pacificerings”-programmet i Vietnam — och vilken verkan kommer de att ha, om inte för att accelerera den ekonomiska utvecklingen, så för att minska den politiska utvecklingen på landsbygden?

Om vi kan hitta de svagaste länkarna i kolonial- och klasstrukturen, hur bryter vi dem? Säkert inte genom uppmaning att bekämpa en osynlig imperialistisk fiende genom nationalisering till förmån för ”hela folket”; inte heller genom svårfattliga försök att göra Wall Street eller kanske t.o.m. presidentpalats förnimbara i bondens eller jordbruksarbetarens koja. Dessa kommer själva att göra sig bara allt för synliga om massorna på den latinamerikanska landsbygden, eller t.o.m. bara en liten del av dem, börjar röra sig framåt för att kämpa mot sina sedan gammalt omedelbart synliga förtryckare vilka är lokala agenter för den imperialistiska och nationella kapital-koloniala klasstrukturen.

Revolutionär politisk organisation och mobilisering skulle kunna dra nytta av en marxistisk analys av klass- och kolonialstrukturen i vissa regioner eller lokala områden. Detta studium kan naturligtvis inte företas utomlands och utifrån ett allmänt förutfattat schema. Det måste utföras på platsen av revolutionära marxister, som deltar i den politiska rörelse studiet är avsett att tjäna. Men samma princip kan också tillämpas på teoretiskt arbete om mer omfattande politiska problem. Verklig marxistisk teori kan bara framställas genom revolutionär politisk praktik. Och för den intellektuelle från Latinamerika och andra underutvecklade länder betyder detta också ideologisk kamp.

Ideologi och marxism

Kolonial- och klasstrukturerna skapar ideologiska motsvarigheter för att rättfärdiga sig själva och dessa återspeglas också i den samhälls-”vetenskap” som används för att ”studera” dem. För revolutionärer omfattar därför slagfältet ideologins område, som Fidel påpekar. För revolutionära samhällsvetare utvidgas den ideologiska striden till samhällsvetenskapens område. Den förhärskande ideologin, inklusive dess samhälls-”vetenskapliga” komponent, utvecklades av borgerligheten i metropolen till att användas hemma och till att exporteras till kolonierna. Den senare har åtminstone i Latinamerika alltid haft någon medvetenhet om de kolonialistiska elementen i den här ideologin och vetenskapen. Framför allt under och efter tider av nationalistisk uppgång, har de nationalistiska sektorerna i Latinamerika försökt att motstå dessa kolonialistiska element och att utveckla nationalistiska sådana i deras ställe. De nationalistiska alternativen presenteras som en direkt utmaning mot den koloniala ordningen och som sådan påstås den vara i grunden skild från den imperialistiska ideologin och vetenskapen. Men eftersom detta nationalistiska alternativ kommer från den nationella borgerligheten i Latinamerika bekräftar den åter snarare än hotar klassordningen hemma. Revolutionärer måste undersöka hur olik denna latinamerikanska ideologi och vetenskap verkligen är. Kanske måste vi på den ideologiska delen av slagfältet, liksom på den politiska och militära delen, också — eller först — bekämpa klassfiendens ideologi, för att därigenom bekämpa

huvudfienden, imperialismen.

Under det senaste århundradet har de viktigaste imperialistiska borgerliga ideologiska exportvarorna varit liberalism, positivism och nu en sorts teknologisk pragmatism eller pragmatisk teknologism. En del av den latinamerikanska borgerligheten har ivrigt accepterat var och en av dessa ismer, och ibland blivit mer katolsk än påven, som de latinamerikanska exportintressena gjorde i fråga om frihandelsdoktrinen. En del borgerliga och småborgerliga sektorer motstod de mest flagrant kolonialistiska aspekterna av dessa doktriner, men de accepterade trots allt deras huvudpunkter när de genom att göra det, tjänade sina klassintressen i förhållande till de folkliga klasserna.

Den senaste ideologiska invasionen påstår att nordamerikansk kunskap, ”know-how”, och teknologi kan lösa alla problem för världens människor, om de bara vill tillåta nordamerikanerna att tillämpa denna ”know-how” utan avbrott. Inom industrin betyder detta utländska investeringar och en högre monopoliseringsgrad och -arbetslöshet. Inom jordbruket betyder det nordamerikanska jordbruksmetoder, sädeslag, konstgödsel, maskiner etc — och konstgödsel och maskinproduktion från Standard Oil och Ford. För befolkningen betyder det p-piller och mediciner — och läkemedelsföretag. För kulturen betyder det ”American Way of Life” genom och med massmedia, ”folklig” utbildning, databehandlad statistisk ”vetenskap” etc — allt utan, eller snarare emot, varje politisk och social revolution. Den latinamerikanska högborgerligheten går med på allt detta på underordnad-kompanjon-basis. De ”nationalistiska” elementen av borgerligheten och delar av borgerligheten och delar av småborgerligheten förkastar den ”nordamerikanska” delen, men accepterar den teknologiska: de säger att de vill göra det själva — och bättre!

Den imperialistiska ideologiska offensiven inom samhällsvetenskaperna kan på senare tid sägas ha tagit i huvudsak två skepnader, strukturalism och sedan dess degenerering till institutionalism, kulturalism eller behaviorism. Strukturalismen dominerade länge ekonomin och sociologin, som gjorde anspråk på att analysera marknadsstrukturen och den sociala strukturen. Men detta innebar — och innebär — antingen det abstrakta studiet av förskönade modeller av en konkurrensmarknad eller av ett samstämmigt samhälle, som kan hänvisa till varje möjligt uppdyktat socialt system, som sträcker sig från en familj till hela världen, men som inte förklarar något bestämt verkligt socialt system. Eller så sysslar strukturalisterna med några vissa samhällssystem, vilka alltid är lokala, regionala eller nationella enheter som inte utgör den bestämmande helheten. Denna abstrakta eller konkreta, men begränsade ”strukturalism” avleder undersökarens uppmärksamhet från det verkliga världsomfattande kapitalistiska systemet, dess klass- och kolonialstruktur och dess utvecklingshistoria som har avgjort den sociala verkligheten i både de metropola och koloniala delarna av det imperialistiska systemet.

Utvecklingen på senare tid inom metropolens samhällsvetenskaper och deras export till de underutvecklade länderna, avleder undersökarens uppmärksamhet ytterligare från de fundamentala sociala och politiska problemen och lösningarna. Institutionalismen beskriver de förment sociala och politiska institutionerna i det borgerliga samhället, den borgerliga ”demokratin” såsom de dyker upp på ytan. Kulturalismen koncentrerar sig på kulturella manifestationer hos den underliggande ekonomiska och sociala strukturen, och på senare tid också på psyko- (d.v.s. individual-) kulturella kännetecken. Behaviorismen, som nu griper omkring sig inom politisk ”vetenskap” och allt mer inom andra samhällsvetenskaper, utvecklar allt mer databehandlande tekniker för noggranna statistiska analyser av alla slags sociala variabler, utan att någonsin gripa sig an samhällssystemets struktur och utveckling — för att vi inte skall komma på idén att det kräver strukturell förändring. Förutom dessa strukturalismens begränsningar (framsteg, från borgerlighetens synpunkt) tillåter dessa degenereringar differentiering av samma sak och jämförelse av olika saker: det faktum att metropolen och dess kolonier är delar av samma kapitalistiska system maskeras genom att

man i dem upptäcker den förment oberoende förekomsten av just de kulturella och institutionella skillnader som detta koloniala förhållande skapar. Samtidigt tillåter upptäckten av ytliga institutionella och behavioristiska likheter mellan kapitalistiska och socialistiska länder, borgerligheten att statistiskt (d.v.s. med synbart ideologisk "neutralitet") "bevisa" för den klass den exploaterar att klasstrukturen verkligen är irrelevant — och inte behöver förändras.

Denna ideologi i form av vetenskap propageras idag ut över hela den kapitalistiska världen — och även det socialistiska lägret — genom oräkneliga kanaler. De upplysta elementen av den latinamerikanska koloniala borgerligheten samarbetar ivrigt i den här processen idag liksom de gjorde i det förflutna, medan en del nationella borgerliga element har försökt en ideologisk samhällsvetenskaplig offensiv på egen hand. Efter det borgerliga nationella uppsvinget på 30- och 40-talet, upprättade, men uppenbarligen med kulturell eftersläpning på ett decennium eller så, dessa latinamerikanska borgerliga intressen åtskilliga institutioner vilkas uttryckliga syfte är att utveckla en nationalistisk vetenskapsideologi. Först och främst bland dessa institutioner står FN:s ekonomiska kommission för Latinamerika (ECLA) och dess något aktuellare avkomma, Instituto Latinoamericano de Planificación Económica y Social (ILPES), båda i Santiago, Chile. I Brasilien var det Instituto Superior de Estudos Brasileiros (ISEB), i Argentina Instituto Torcuato de Tella, i Mexiko Escuela Nacional de Ciencias Políticas y Sociales of the National University (UNAM). Namnen på deras grundare, chefer och främsta samarbetsmän har blivit allmänt kända inom latinamerikansk samhällsvetenskap och t.o.m. i vidare intellektuella kretsar: Raúl Prebisch, Anibal Pinto, Osvaldo Sunkel, Celso Furtado, Helio Jaguaribe, Gino Germani, Pablo González Casanova etc.

Deras huvudteser är välkända: metropolens suger ut Latinamerika, men i första hand genom det försämrade bytesförhållandet. De klagar över ett kolonialt förhållande, men de går inte vidare och analyserar den monopolistiska kolonialstrukturen och den allt större roll utländska investeringar och utländskt bistånd spelar inom den, något som de välkomnar, med förbehåll endast för vissa "garantier". De hänför den latinamerikanska underutvecklingen till det misslyckade valet av "underutveckling utåt" när Latinamerika slutligen vaknade upp ur sin feodala slummer i mitten av 1800-talet. Hade Latinamerika då "valt utveckling inåt", skulle man inte ha lidit under försämrat bytesförhållande och man skulle ha kunnat industrialisera. Därför, menar de, borde Latinamerika välja nationell kapitalistisk utveckling inåt nu.

Det som förhindrar detta är en liten intern marknad, säger de. Inom landet utvecklar de alltså praktiskt taget samma tolkning av Latinamerika som den som omfattas av Framstegsalliansen och den upplysta strukturalismen: Latinamerika är separerat i en "tvådelad" ekonomi, ett "tvådelat" samhälle, delvis kapitalistiskt och progressivt, delvis feodalt och efterblivet. Jordreformer, skattereformer etc och ekonomisk "planering" på initiativ av de progressiva industriidkarna och medelklasserna skulle röja undan de "feodala" hindren och integrera den stora landsbygdsbefolkningen, och framför allt indianerna, i den nationella marknaden och samhället. Dessa "vetenskapliga" ideologer hävdar att landsbygdens fattiga är fattiga därför att de befinner sig utanför marknaden eller penningekonomin, och det är orsaken till att den industriella och ekonomiska utvecklingen inte sätter fart. De kallar sig "strukturalister" och de tar tillvara vad de finner användbart i marxistisk analys och terminologi — för att föreslå reformer för strukturen.

Men dessa strukturalister som klagar på metropolens exploatering, lägger inte märke till eller analyserar inte Latinamerikas inre koloniala struktur, genom vilken den nationella metropolens suger ut den "feodala" landsbygden på större delen av kapitalet till sina egna begränsade industriella investeringar och utveckling. Inte heller analyserar dessa den nationella borgerlighetens ideologer Latinamerikas inhemska klasstruktur. I stället importerar de den senaste nordamerikanska tekniken för studium av "eliter" och "social stratifiering" och deras studenter och forskare faller alltmer rov för det nya erbjudandet från metropolens att ersätta vetenskaplig politisk analys och lösning av Latinamerikas problem med objektiv statistik.

Med andra ord: den latinamerikanska ”progressiva nationalistiska” versionen av denna borgerliga samhällsvetenskap är för det första på ytan men inte i grunden skild från den imperialistiska modellen. För det andra började den nationalistiska ideologiska offensiven inom samhällsvetenskaperna egentligen inte förrän den ekonomiska, sociala och politiska rörelsen ur vilken den uppstod hade passerat sin höjdpunkt och redan börjat sjunka in i historien. Slutligen har imperialismen på 1960-talet börjat motoffensiv också på det här området, med resultat att dess ”beteendevetenskap” i allt högre grad neutraliserade element ur den latinamerikanska småborgerligheten som för ett par år sedan ännu var politiskt progressiv. I det här sammanhanget är det värt att notera att imperialismen nu använder inbjudningar till konferenser, stipendier, ”gemensamma” USA-latinamerikanska ”forsknings”-projekt etc både i Förenta staterna och i latinamerikanska filialer, för att uppvakta just de latinamerikanska (och andra) vänsterintellektuella som man tidigare sökt undvika och förföljt.

Vad är den latinamerikanska revolutionära vänsterns svar på den här ideologiska offensiven på samhällsvetenskapens område?

Många tusen latinamerikanska studenter och arbetare bland dem kanske finns en ny Fidel, Che, Camilo — söker vetenskaplig och politisk hjälp utöver vad som erbjuds av bourgeoisien i metropolen, av deras latinamerikanska efterföljare eller revisionister, eller av vissa marxistiska revisionister. Skall de instrueras och ledas av de från metropolen härstammande ”marxisterna”, modell 14, 13, eller 12 (så som Fidel härledde dem vid OLAS-konferensen), enligt vilka all mänsklighet med nödvändighet successivt passerar genom en rad stadier från kommunal kommunism, via slaveri, feodalism, kapitalism, socialism till kommunism? Kommer dessa studenter och forskare, liksom industri- och jordbruksarbetare, att förenas av teoretiker, som talar om för dem — i lika hög grad som de nationella borgerliga ideologerna gör — att Latinamerika nu är delat i två delar varav den ena ännu befinner sig på det feodala stadiet och den andra redan på det kapitalistiska stadiet; att en feodal oligarki och imperialism, men inte borgerligheten, är hindren för en nationell utveckling? Latinamerikanerna kommer aldrig att ledas mot någon revolution av de politiska huvudteser som kommer från denna ”marxistiska” pseudovetenskap, som Fidel vid OLAS-konferensen kallade ”den berömda tesen om de nationella borgerligheternas roll, t ex hur mycket papper, hur många fraser, hur mycket tomt prat har ödslats i väntan på en liberal, progressiv, antiimperialistisk borgerlighet ... Och till många människor säger man att detta är marxism . . . och på vilket vis är detta annorlunda än katekesen och på vilket vis är det olikt en litania, ett radband?”

Detta betyder att den politiska nödvändigheten ställer oss inför en ideologisk uppgift att fullfölja, både att försäkra fastheten hos de revolutionära kämparna, och att rekrytera fler och fler latinamerikaner, i synnerhet unga människor, till deras led. Vi har också ett betydelsefullt teoretiskt arbete att göra genom att komplettera den revolutionära praktiken med den nödvändiga revolutionära teorin. Och vi behöver analysera det latinamerikanska samhället, särskilt landsbygdsområdena för att hjälpa de folkliga krafterna i deras revolutionära kamp. Till detta kommer marxister att behöva skapa de ledande och revolutionära idéer som, som Fidel säger, den latinamerikanska revolutionen behöver. Ideologisk klarhet över dessa problem blir särskilt väsentlig när den revolutionära rörelsen temporärt slår av på takten, därför att det är då som den ideologiska fastheten är nödvändig för att motstå frestelsen — som borgerligheten alltid erbjuder — att slå in på en reformistisk politik, att motstå förslaget, t.ex., om den påstådda möjligheten och nödvändigheten av en ”demokratisk fred”, som PCV för närvarande gör. För att nå fram till denna ideologiska och teoretiska fasthet, kommer marxisterna att bli tvungna att arbeta intellektuellt, men inte bara intellektuellt, inspirerade av Ches exempel, han var först och främst revolutionär, i andra hand intellektuell.

Att arbeta för denna ideologiska och revolutionära målsättning, vilket är den latinamerikanske intellektuelles, och framför allt marxisternas, verkliga skyldighet, betyder — som Che också fann — att man lämnar latinamerikanens och imperialistens institutionella skrankor åt borger-

ligheten. Den latinamerikanske intellektuelle — och det gäller lika mycket för konstnären eller författaren som för samhällsvetaren — måste bli medveten om att han har arbetat åt borgerligheten. Han måste inse att ju mer akuta motsättningarna blir och ju längre den revolutionära utvecklingen avancerar, i desto mindre omfattning kommer borgerligheten att tillåta den latinamerikanske intellektuelle att utnyttja dess borgerliga institutioner — universitet, förlag, pressen etc — till att utveckla en verkligt revolutionär marxistisk teori och praktik. I vissa delar av kontinenten har tidpunkten när dörrarna till de borgerliga institutionerna stängs för marxister redan kommit; i de andra delarna kommer den tiden snart. Den latinamerikanske intellektuelle och marxisten måste bestämma sig för huruvida han vill stanna inne och fortsätta reformismen eller gå ut med folket och göra revolution.

Detta är en utvidgad version av ett anförande som presenterades vid kulturkongressen som hölls i Havanna i januari 1968.